

ДІАГНОСТУВАННЯ ПРОГАЛИН (ВТРАТ) У НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕННЯХ УЧНІВ З ІСТОРІЇ

Пометун О.І., Сєрова Г.В.

Україна, м. Київ, Інститут педагогіки НАПН України

Військова агресія проти України призвела руйнування шкіл, вимушеного переселення учнів та педагогів в інші регіони України та за кордон, що стало викликом і випробуванням для системи української освіти, відбудови держави загалом. Наслідками повномасштабної війни, серед іншого, є освітні втрати – виховні і навчальні [1].

Проблема навчальних втрат і навчальних розривів в нашій країні потребує якнайшвидшого напрацювання комплексу дій, спрямованих на її розв'язання. Під освітніми втратами розуміємо втрати у навчанні, що пов'язані з когнітивними навичками учнів, прогалинами в знаннях, недосягненням ними очікуваних результатів навчання, визначених освітніми програмами тощо. Зосередження на навчальному компоненті освіти зрозуміле, адже, по-перше, цей аспект підлягає об'єктивному вимірюванню, а по-друге, навчальні втрати можуть мати найбільш відчутні наслідки як на рівні індивіда, так і на рівні суспільства.

Такі втрати розуміємо як: 1) втрату знань і навичок або відхилення в академічному прогресі учня, що найчастіше пов'язано з перервою у формальній освіті, пропусками занять тощо; 2) різницю між тим, чого навчився учень, тобто досягнутим ним академічним прогресом, і тим, чого учень мав би навчитися на певному етапі свого навчання, наприклад, у певному віці, на рівні певного класу тощо.

Визначення наслідків, спричинених навчальними втратами, у ближній і довгостроковій перспективі передбачає передусім наявність об'єктивних даних щодо того, що було втрачено/недоотримано. Для цього треба мати об'єктивні

дані щодо актуального рівня навчальної успішності учнівства (наприклад, інформацію щодо навчальних результатів з того чи іншого предмета на відповідному рівні освіти, які досягнуті учнем на сьогоднішній день) та порівнювати їх з вимогами до навчальних результатів, зафіксованих у чинних навчальних програмах. Після отримання таких даних варто приймати рішення щодо способів компенсації навчальних втрат учнями в індивідуальному порядку чи в колективному навчанні.

Очевидно, що повністю опанувати навчальний матеріал передбачений навчальною програмою в додатковому навчанні (а саме так можливе подолання освітніх втрат), не є реальним. Тому, на нашу думку, для компенсації навчальних втрат учнів з історії у кожному класі/курсі історії бажано максимально оптимізувати це завдання, а саме: визначити ті навчальні результати, без яких неможливо продовжувати успішне навчання предмета і завершити повний цикл 11-річної освіти з історії. Визначити такі результати можна на основі аналізу чинних програм. Такий підхід забезпечить, з одного боку, часткове надолуження учнями відсутніх у них знань і умінь, що дасть змогу їм орієнтуватись у предметі і продовжити навчання історії в наступному навчальному році, з іншого – не створить ситуацію перевантаження учнів навчальним матеріалом.

З метою виокремлення важливих (ключових) навчальних результатів опанування змістом кожного з курсів історії нами розроблені так звані «карти очікуваних результатів». Карти укладено на основі чинної програми «Всесвітня історія. Історія України. (Інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7–9 класи. Історія України. 7–9 класи. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія України. 10–11 класи» [2]. Вони подані у вигляді таблиць, де у першій колонці запропоновані сюжети предметного змісту (основні ідеї/змістові лінії, що замінюють деталізований зміст), а у другій колонці визначені власно результати, які мають бути перевірені під час процесу усунування навчальних втрат (перелік умінь, що мають продемонструвати учні).

Наведемо приклад карти очікуваних результатів I розділу історії України для 7-го класу.

Розділ програми	Очікувані результати
<p>Розділ 1. ВИНИКНЕННЯ РУСІ-УКРАЇНИ</p> <p>Основні ідеї/змістові лінії: виникнення Русі як державного утворення/ киеворуської державності</p>	<p><i>пояснювати</i> поняття «русь» як етнонім, самоназву військово-торгової групи норманів, яка осіла на Середньому Подніпров'ї; «данина», «дружина», «князь», «печеніги», «Русь» («Русь-Україна»), «хозари», «язичництво»</p>
	<p><i>визначати</i> передумови утворення держави у слов'ян, які жили на теренах сучасної України (показувати на карті)</p>
	<p><i>характеризувати</i> роль міста Києва у виникненні Русі</p>
	<p><i>оцінювати</i> діяльність (політичну, господарську, культурну, релігійну та ін.) літописних князів/княгині середини IX–X ст.</p>

На основі пропонованих карт очікуваних результатів вчитель може використати різні способи діагностики/оцінювання рівню освітніх втрат учнів, запропонувавши їм інструменти самооцінювання (наприклад аркуші самооцінювання), виконання учнями тестів, творчих завдань, усне/письмове опитування (контрольна робота) тощо.

Після з'ясування конкретних навчальних втрат окремих учнів або класу в цілому, вчитель може визначатись, у погодженні з іншими педагогами і адміністрацією освітнього закладу, яким чином він запропонує учням ліквідувати прогалини, що виникли: у процесі самостійної роботи, додаткових

занять, консультацій та ін. Вчитель також зможе визначитись з обсягами навчальних завдань, часом, що необхідний для такої роботи та ін.

Інноваційним інструментом діагностування освітніх прогалин у навчальних досягненнях учнів з історії може бути спеціальний опитувальник для самоперевірки/самооцінювання учнями рівня власних навчальних досягнень, передбачених навчальною програмою з історії. В західній педагогіці цей інструмент називається аудит [3, с. 45].

У такому опитувальнику передбачено два типи запитань: 1) з відповідями «так» або «ні» (наприклад, чи знаєте ви, чи вмієте ви та ін.). Такі запитання просто фіксують факт наявності відсутності в учня знань/умінь 2) запитання, що передбачають «шкалу відповідей» - наприклад бальну – від 1 до п'яти балів, що означає: 1 – це «не можу», 2 – «маю певні уявлення», 3 – «можу дати пояснення», 4 – «можу ґрунтовно пояснити і навести приклади», 5 – «впевнений/впевнена у своїх знаннях/ уміннях».

На прикладі наведеної вище карти очікуваних результатів опрацювання учнями конкретного розділу курсу історії 7 класу бачимо, що у нас 4 групи результатів, які потрібно перевірити за допомогою аудиту. Саме ці результати переформулюємо у запитання в аудиті. Аудит учні можуть заповнювати у роздрукованому або електронному вигляді (тоді потрібно закласти його у Google форму або в іншу відповідну програму).

Приклад аудиту до розділу 1 «Виникнення Русі-України».

Перед заповненням аудиту важливо повідомити учнів, що це не змагання і що тут немає правильних/неправильних відповідей, а лише правдиві/неправдиві. Варто також надати їм інструкцію, що наведена нижче.

Інструкція для учнів:

Індивідуально заповніть опитувальник, зберігаючи нумерацію пунктів і підпунктів.

Відповідайте на запитання правдиво, ставлячи потрібні позначки. Вибирайте відповідь «так» або «ні», а там, де стоять цифри, позначайте одну з

них (завважте, що 1 – це «не можу», 2 – «маю певні уявлення», 3 – «можу дати пояснення», 4 – «можу ґрунтовно пояснити і навести приклади», 5 – «впевнений/впевнена у своїх знаннях/ уміннях»). Візьміть до уваги, що це ваш власний контроль того, що ви знаєте/вмієте. Тут немає правильних або неправильних відповідей. Не зволікайте й довго не роздумуйте. Якщо запитання вам не зрозуміле, зверніться по допомогу до вчителя. Звертайте увагу на нові для вас терміни й поняття.

Запитання	Можлива оцінка	Моя оцінка
1. Що я знаю про передумови утворення держави у слов'ян, які жили на теренах сучасної України		
1.1. Я можу назвати літописні племена слов'ян, які жили на теренах сучасної України	1 2 3 4 5	
1.2. Я можу показати на карті території розселення літописних слов'янських племен на теренах сучасної України	так / ні	
1.3. Я можу пояснити поняття «Русь» («Русь-Україна»)	1 2 3 4 5	
1.4. Я можу назвати час виникнення русі як військово-торгової спільноти	так / ні	
1.5. Я можу описати спосіб життя (господарство, побут, організацію суспільства і влади, світосприйняття) слов'ян, які жили на теренах України	1 2 3 4 5	
2. Що я знаю про заснування Києва		
2.1. Я знаю, що розповідає літопис про заснування Києва	1 2 3 4 5	
2.2. Я знаю офіційно прийняту дату заснування Києва	так/ні	
2.3. Я можу пояснити роль міста Києва у виникненні Русі	1 2 3 4 5	
2.4. Я можу на підставі доступних джерел скласти історичний портрет одного з перших правителів	1 2 3 4 5	

Києва		
2.5. Я можу назвати сучасні пам'ятники засновникам Києва	так/ні	
3. Що я знаю про виникнення києворуської державності		
3.1. Я можу назвати час виникнення русі як державного утворення	так / ні	
3.2. Я можу пояснити поняття: «данина»	1 2 3 4 5	
«дружина»	1 2 3 4 5	
«князь»	1 2 3 4 5	
«печеніги»	1 2 3 4 5	
«хозари»	1 2 3 4 5	
«язичництво»	1 2 3 4 5	
3.3. Я можу розмістити у хронологічній послідовності відомості про ранню Русь	так/ні	
3.4. Я можу пояснити значення торгового шляху «з варяг у греки» в розвитку ранньої Русі	1 2 3 4 5	
3.5. Я можу висловити аргументовані судження щодо ролі перших князів у становленні держави Русь	1 2 3 4 5	
4. Що я знаю про руських князів/княгиню середини IX–X ст.		
4.1. Я можу назвати руських князів і княгиню середини IX–X ст.	так / ні	
4.2. Я можу розмістити у хронологічній послідовності згадки в історичних джерелах про руських князів/княгиню середини IX–X ст.	1 2 3 4 5	
4.3. Я можу показати на карті напрямки походів руських князів/ княгині середини IX–X ст.		
4.4. Я можу на підставі доступних джерел скласти історичний портрет одного з князів/княгині середини	1 2 3 4 5	

IX–X ст.		
4.5. Я можу висловити аргументовані судження щодо діяльності (політичної, господарської, культурної, релігійної та ін.) та її результатів руських князів і княгині середини IX–X ст.	1 2 3 4 5	

Після заповнення аудиту вчитель має обговорити з учнями їхні результати і попросити їх визначити свої індивідуальні завдання/індивідуальний план з опрацювання розділу програми. Варто також домовитись про термін остаточного контролю опанування матеріалу учнями і форму такого контролю. Наприкінці терміну вчитель можете запропонувати учням ще раз той самий аудит як вихідний, що дасть змогу визначити рівень «просування» кожного учні в темі. Але у цьому випадку його потрібно доповнити усним опитуванням/тестом або контрольною роботою /творчим завданням.

Таке структурування діяльності вчителя щодо виявлення і усунення навальних втрат, на нашу думку, допоможе оптимізувати цей процес, як з погляду часу, так і зусиль вчителя і учнів на його реалізацію.

Література:

1. Освітні втрати школярів: вимірювання й компенсація на рівні громади й ЗЗСО URL: <https://nus.org.ua/news/osvitni-vtraty-shkolyariv-vymiryuvannya-j-kompensatsiya-na-rivni-gromady-j-zzso/>
2. Всесвітня історія. Історія України. (Інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7–9 класи. Історія України. 7–9 класи. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія України. 10–11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. Київ : HREC PRESS, 2022. 260 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.WH.HU.6-11.pdf>
3. ESD Dialogues: Practical approaches to Education for Sustainable Development by and for educators, Marilyn Mehlmann, Olena Pometun Books on Demand, Germany (2013), 143 pages, ISBN: 978-91-7463-206-4.